

Odzivi

Občina Mislinja: Zbornik (ur. Jože Potočnik et al.). Mislinja : Občina, 2010, 397 strani.

Naslov na platnicah je preprost – *OBČINA MISLINJA, ZBORNIK*, ki mu je na prvi notranji strani dodan le pripis *MISLINJA 2010*. Takoj lahko nadaljujemo, da gre za več kot odlično tradicijo znanstvenega zborništva tega območja, ki sta jo v letih 1995 in 1999 v uredniškem in avtorskem sodelovanju s šmarškim domačinom akademikom Ivanom Gamsom zasnovali veliki publikaciji *Slovenj Gradec in Mislinjska dolina I in II* s skupnim obsegom skoraj 900 strani. V vmesnem obdobju jo je leta 2006 nadaljeval zbornik *900 let Šmartna pri Slovenj Gradcu*. Toda pravi predhodnik tega najnovejšega mislinjskega zbornika je izšel pred petimi leti (2005) z naslovom *170 let šolstva v občini Mislinja*. Obsegal je skoraj 300 strani velikosti A4, od katerih sem jih z zgodovino njenih štirih podružnic sedaj osrednje mislinjske osnovne šole lepo število izpisal tudi sam, k temu pa naj dodam še skoraj 200 strani z naslovom *Zgodovina šolstva v Mislinjski dolini do leta 1970* v zgoraj omenjenem zborniku iz leta 1999. Šolsko zgodovino upoštevam zaradi uveljavljenega dejstva, da nedvomno prav tako smotrno sestavlja vsako krajevno zgodovino.

Najnovejši mislinjski zbornik želim predstaviti nekoliko obširneje, saj si odlično in zares obsežno delo to nedvomno tudi zasluži. Z izjemo omenjene šolske preteklosti kraj doslej ni imel lastne celostne knjižne zgodovine, je pa seveda dobro zastopan v virih, ki obravnavajo posamezne dejavnosti oziroma ga najdemo v doslej izšlih knjižnih dosežkih Mislinjske doline. Teh se je nabralo že kar nekaj, tukaj moramo omeniti vsaj dve. Prva je knjiga Staneta in Karle Berzelak z naslovom *Vodnik po Mislinjski dolini* iz leta 1992. Založnica Galerija N. Kolar je poskrbela za prevoda v nemščino in angleščino, dodatna posebnost vodnika pa je seznam pomembnih osebnosti iz Mislinjske doline; dopolnjen *Vodnik* je izšel leta 2005. Druga knjiga je delo Jožeta Potočnika *Prispevek k zgodovini turizma v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini* (Slovenj Gradec, 2008) s poglavjem o turističnem društvu v Mislinji.

V tu obravnavanem novem zborniku je petčlanski uredniški odbor (predsednik Jože Potočnik in člani Leopoldina Bezljaj, Tone Gašper, Marija Koprivnikar in Rudi Krebl) takoj za notranjo naslovnico namestil dve strani dolgo kazalo, iz katerega je razvidno, da ima knjiga dva dela: prvi na 234 straneh

zajema bolj družbeno zgodovinske teme, drugi pa na 190 straneh prikazuje številna društva in organizacije v občini. Pregledno kazalo omogoča tudi celosten vpogled v obseg posameznih prispevkov, kar je pri takšni zajetnosti knjige zares dobrodošlo, saj je najnujnejša naloga uvodnega dela pač ta, da nam skupaj s kazalom omogoči predstavo tako o namenu kakor temeljni vsebini celotnega projektnega prizadevanja. Preglednost nekoliko moti le dejstvo, da so posamezni spisi podpisani šele na koncu vsakega prispevka.

Kako obsežna je bila priprava zbornika, nam v uvodniku pove Potočnikov podatek, da je v zborniku kar 64 prispevkov, ki jih je spisalo 48 sodelavcev, največ Leopoldina Bezljaj in Marija Koprivnikar po šest in Jože Potočnik pet, več kot enega pa še nekaj ostalih. Večina prispevkov smotrno bolj upošteva krajevno kot pa občinsko preteklost, kar je zaradi največkrat bistveno starejše krajevine zgodovine in večkrat spremenjene upravne ureditve občin razumljivo. Kako mlada je dejansko naša občina, se oza-vestimo šele ob navedku, da se je iz skupne občine Slovenj Gradec izločila komaj v letu 1995.

Vlogo uvodnika sicer izpolnjujeta dva kratka prispevka, najprej spodbudni kratki zapis Viktorja Robnika *Županova popotnica* in nato še prispevek Jožeta Potočnika *Občina Mislinja v času in prostoru*, iz katerega v glavnem zvemo tako rekoč vse, kar bi na tem mestu sicer pogrešali. Prvi daljši prispevek z naslovom *Naravnogeografski in družbenogeografski oris občine Mislinja* je na 11 straneh napisala Erna Podjavoršek. Omenja, da občina spada med srednje velike, kar velja tudi za število prebivalcev, ki jih je okrog 4800 oziroma skromnih 43 na km², vendar je spodbudno, da iz leta v leto izkazuje zmerni prirastek, pri čemer pa je treba upoštevati, da se višinski naselji Tolsti Vrh in Paka praznita. Povprečna starost občanov je bila leta 2002 slabih 37 let, pet let pozneje pa dobrih 39, kar je še vedno precejšen zaostanek za slovenskim starostnim povprečjem z desetinko več kot 41 let. Med delovno aktivne sodi 46,6% prebivalstva, otrok skupaj z dijaki in študenti je 26% ter upokojencev 21%. Svoj prispevek je avtorica vzorno opremila s statističnimi preglednicami in z lastnim slikovnim gradivom naravnih značilnosti ter 12 posnetki posameznih krajev. Najnižja nadmorska višina meri 464 m, najvišja (na Črnem vrhu) 1543 m, kar je najvišje na celotnem Pohorju. Škoda le, da je zemljevid na prvi strani namenjen zgolj mejam s sedmimi sosednjimi občinami (Ribnica in Lovrenc na Pohorju, Zreče, Vitanje, Dobrna, Velenje in Slovenj Gradec), saj je navzlic majhnosti dovolj velik, da bi na njem lahko zaznali vodna imena (Paka je dolga 40, Mislinja 46 km) in imena večjih naselij, tako pa je glede tega skoraj nečitljiv. Nekakšna naravna posebnost je, da izvira Mislinje ne moremo videti, ker je skrit pod kamnito površino. Gozd, 85% ga zaradi nekdanjega goloseka in iztrebljanja bukve za železarsko oglarjenje sestavlja smreka, pokriva 72% občine (Slovenije dobrih 58%). Završe in Paški Kozjak tvorita najvzhodnejši del Karavank. Podnebje ima zmerno celinski in gorski značaj; s 1400 mm v letu padavine ne dohajajo slovenskega povprečja, ki je za 100 mm večje, kar Koroški v desetletju povzroči štiriodstotni padavinski primanjkljaj. Splošna značilnost prispevka se kaže v tem, da so preglednice odlične in številne, večina slik pa premajhnih.

Naslednji prispevek, *Rastlinstvo in živalstvo*, napisala sta ga Tone Novak in Franc Batič, s 24 stranmi spada med najdaljše v zborniku. Odlikuje ga znanstveno zahtevna raven, ki jo tu in tam strokovno manj poučeni sprejemamo nelahko. Isto velja za spet zelo majhen zemljevid *Raba tal*. Avtorja ugotavljata, da velikih divjih živali na Pohorju ni več, nekoč pogostega risa prav tako niso opazili že desetletje. Sta se pa doktorja naravoslovnih znanosti bralcu zelo približala s sklepnim poglavjem *Živali v bivalnem in delovnem okolju*, ki je polno uporabnih nasvetov, recimo z zavračanjem dostikrat že pretiranega razvajanja domačih oziroma hišnih živali, še bolj pa z napotki, kako se spopadati z vrtnimi

škodljivci, zlasti s polži, ki se širijo povsod po Sloveniji. Bralcem bo v veliko pomoč pri nadaljnjem študiju kar tri stolpce obsežen dodatek *Viri*.

Naravoslovje tu prekine urednikov prispevek *Razvoj lokalne skupnosti v občini Mislinja od 1849 dalje*. Zanimivo presenečenje sta zemljevida; prvi je cesarsko avstrijski *Okrajno glavarstvo Slovenj Gradec leta 1850* z Mislinjo skorajda v sredini celotnega območja, ki preko radeljskega okraja sega daleč na avstrijski severovzhod do nekoč še Slomškove župnije Šobota (Soboth) in preko šoštanjkega okraja do Šmartna ob Paki. Seveda pa se mora bralec tudi tu spopasti z danes manj domačimi neprevedenimi nemškimi poimenovanji krajev, kot so Missling (Mislinja), Waldegg (Valdek), Schonstein (Šoštanj) ter še manj razvidnimi Saldenhofen (Vuzenica), Hohenmauthen (Muta), St. Ilgen (Št. Ilj) in St. Veit (Šentvid). Da je bila Mislinja samostojna občina že tudi v cesarskih časih, nam Potočnik na več kot zanimiv način dokazuje s slovensko nemškim okroglim uradnim žigom iz leta 1912. Na vrhu se vidi napis Občina Mislinja, spodaj pa Gemeinde Missling. V notranjem krogu beremo Okraj Slovenj Gradec (v zapisu kraja ne gre za mojo slovnično napako!) in Bezirk Windischgraz.

Drugi zemljevid je iz leta 1928 in prikazuje takrat že precej skrčeni *Srez Slovenj Gradec*. Zelo natančno se seznanimo, kako se je med Konjicami in Slovenj Gradcem spreminjala okrajna pripadnost Paške doline in Kozjaka (še najbolj se je to poznalo pri večkratni menjavi pristojnega šolskega nadzorstva), ki sta že v obdobju kraljevine leta 1933 skupaj z dotakratnima občinama Šmartno pri Slovenj Gradcu in Stari trg pripadla veliki občini Slovenj Gradec, kakor tudi s tem, da je bil leta 1945 nekaj mesecev sedež koroškega okraja Šoštanj. Odlična dokumentacija iz bogatega Potočnikovega zgodovinskega arhiva je samo ena od značilnosti njegovega pisateljskega sloga in tudi tu nas preseneča z zbirko enajstih krajevnih žigov Št. Ilja, pri katerih pa večinoma pogrešamo pripadajoče letnice.

Z odlokom skupščine občine Slovenj Gradec kraj Mislinja leta 1992 vpelje ulično ureditev kraja, razdeljenega v 11 krajevnih območij. Po ponovni ustanovitvi lastne občine leta 1995 Mislinja že leta 1997 imenuje svojega prvega častnega občana in gotovo ne more biti presenečenje, da je to bil svetovno znani rojak slikar Jože Tisnikar (1928–1998). Kot častni občani so mu sledili duhovnika Karel Jaš in Jože Tovšak, zdravnik Stanko Stoporko in v letu izida tega zbornika 2010 ekonomistka Leopoldina Bezlag. Preglednice končujejo dobitniki Vrnčevih nagrad (za šolstvo) še v nekdanji skupni občini v letih od 1971 do 1994, ko so bile ukinjene; prejelo jih je tudi 11 prosvetnih delavcev s sedanjega območja občine Mislinja. Je pa Potočnik odlično tudi slikovno dokumentiral občinski grb in zastavo iz leta 1996 skupaj z najmlajšo zgodovino mislinjske

občine, saj ima prav na koncu sliko občinskega sveta z mandatom do leta 2010.

Za najmlajšo preteklostjo se v razpravi Saše D. Jelenko *Arheološka podoba Mislinje z okolico* predstavi najstarejša. Za takšen naslov bi najbrž lahko rekli, da je 10 strani skorajda premalo, sploh če upoštevamo, da se sestavek pričinja z jamskimi najdišči v Špehovki pod hribom Tisnikom v Hudi luknji s konca ledene dobe pred več kot 10.000 leti s številnimi paleolitskimi kamnitimi orodji. To je bila še doba mamuta in severnega jelena na naših tleh, navedene ostaline pa spadajo med najpomembnejše v Sloveniji. Raziskala sta jih znamenita slovenska arheologa oče Srečko in sin Mitja Brodar, ki bi jima Jelenkova gotovo mogla nameniti več pozornosti, saj sta na Koroškem arheološko odkrila tudi Herkovo pečino nad Radljami. Svoje nadaljevanje v prvem tisočletju našega štetja pa odlično osvetljuje z najdbo premožne rimske kmetije v Dovžah, od koder je tudi rimski spomenik, vzidan v zunanjo steno šentiljske cerkve. Jelenkova nas preseneča še z najdbo štirih prelepih rimskih nagrobnikov na Završah. Nad lepoto enega od kamnopisov na njih lahko kar strmimo. Vse najdbe so ostale v cerkvi završkega sv. Vida ali ob njej oziroma natančneje: dva sta vzidana v oltarno mizo in dva v zid ob vhodu na pokopališče. Ne da bi se z njim posebej ukvarjala, avtorica objavlja še zelo vzorno izdelan *izsek iz barvnega jožefinskega vojaškega zemljevida* krajevno dokaj dobro razvidnega dela srednje Mislinjske doline od Lepe vasi do Turiške vasi, od katerih pa danes vemo le za slednjo.

Manj kot pol strani besedila Ivana Stoparja *Grad Irštajn* nam pove komaj kaj več kot to, da je njegova starejša zgodovina neznana. V virih se omenja od začetka 15. stoletja, ne zveemo pa niti tega, kdaj naj bi ga Turki razdejali. Znano je le, da se njegove z gozdom zaraščene ostanke še vedno vidi nad cerkvijo sv. Mohorja na Paškem Kozjaku nad Doličem. Prispevek je dejansko ponatis iz Stoparjeve obširne razprave *Grajske stavbe v Mislinjski dolini* iz prvega od obeh že omenjenih slovenjegraških zbornikov.

Na vrsti je cerkvena zgodovina, ki jo na svojih 44 straneh prispevka *Zgodovina župnij Šentilj pod Turjakom, sv. Vid nad Valdekom in sv. Florijan v Doliču* prva objavlja Leopoldina Bezljaj. Lahko ji samo čestitamo, da kot ljubiteljska zgodovinarica zmore tudi takšno delo; čestitko si zasluži še toliko bolj, ker je v uvodni pripombi zapisala, da gre za njen prevod in povzetke iz farnih kronik, od katerih so najstarejše pisane v bralno zelo zahtevni rokopisni nemški gotici. Pripominjam iz lastnih izkušenj s šolskimi kronikami, da so v takšnem rokopisu črke težko razpoznavne, kar pogosto botruje napakam, ki se je avtorici kaj kmalu pritaknila v priimku knezoškofa Firmiana, zapisanega kot Tirmian; leta 1818 je kot graški oziroma štajerski cerkveni dostojanstvenik tu blagoslovil prenovljeno farno cerkev. Slovenskim pedagoškim delavcem je znan iz temeljnega dela Vlada

Schmidta *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem*, kjer ga omenja zaradi naklonjenega prizadevanja, da imajo slovenski učenci vsaj pouk verouka v materinščini. Cerkveni jezik je tako ali tako lahko zelo zahteven in menim, da bo le malo bralcev vedelo, katera je epistelska stran oltarja; po razlagi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika je to tista, na kateri se po navadi bere mašno knjigo. Naslednji primer: Kaj le v razdelku *cerkveno premoženje* pomeni del stavka 'cerkvena dobrina z 2 tt 3 $\frac{3}{4}$ dl, obravnavana rustikalno'? Odgovora na to vprašanje nimam.

Zatem Bezljajeva vestno opiše šentiljsko farno cerkev in podružnične cerkve: sv. Ahacij, sv. Lenart, sv. Ulrich – sv. Urh. Od starotrske prafare se je naša fara osamosvojila leta 1778; od takrat in do leta 1915 so v razdelku *Dušni pastirji* naštetni vsi župniki in njihovi pomočniki kaplani. Kaj več pozornosti bi si med slednjimi morda zaslužil Tomaž Koren, Slomškov sošolec in prijatelj, ki je tu služboval od leta 1821 do 1833, ko je napredoval za župnika v Starem trgu. Ob dejstvu, da je bilo osnovno šolstvo od leta 1805 do 1869 povsem v cerkvenih rokah, bi gotovo bili zanimivi še kakšni navedki iz sočasnih kronik. Vsi naslednji duhovniki do sedanjega župnika Tineta Tajnika so navedeni v njegovih *Kronoloških zapiskih* skupaj s poglobitnimi značilnostmi njihovega službovanja. Sledi sklepni razdelek *Župnija sv. Florijana v Doliču*, v katerem nas Bezljajeva prijetno preseneti s povzetkom tako rekoč celotne slovenske zgodovine – kot sama zapiše, z oporo na tukajšnjo župnijsko kroniko ter s pripombo, da je vsebinsko izredno bogata. Podobno lahko zapišem tudi sam za vzorno kroniko doliške ljudske šole iz druge polovice 19. stoletja, vsaj delno pisano tudi v za tisti čas vzorni slovenščini.

Komaj desetvrstični razdelek *Izvirna listina Doliča* nas osuplja z navedkom, da se krajevno ime Dolič omenja že leta 980 v listini nemškega cesarja Otona II.; k temu dodajam, da je leta 976 Koroško z razglasom za vojvodino ločil od Bavarske. Spodbudno pa je, da spet najdemo nekaj o šolstvu in prosveti, že pred tem pa o Trubarjevi vlogi v razvoju knjižne slovenščine. Se pa moram spet vprašati, zakaj se dajo lektorji tako radi vpisati med uvodne podatke o knjigi, če je to bolj ali manj vse, kar so zanj uspeli narediti.

Bezljajevo dopolnjuje strnjeno kratek sestavek *Župnije in podružnice v občini Mislinja* Jožeta Curka, že od nekdaj odličnega poznavalca koroške zgodovine in vedno dobrodošlega sodelavca naših zbornikov. Tu gre prav tako za ponatis iz Curkove temeljite študije *Mislinjsko ozemlje – kulturna pokrajina* iz že znanega I. zbornika (1995).

Z eno samo stranjo je še krajši članek Marije Koprivnikar *Cerkvena društva* z navedbo, da v katoliški cerkvi o njih skupaj z bratovščinami lahko govorimo od 13. stoletja. V Šentilju je bila prva Marijina družba, ustanovljena leta 1905. O njej avtorica poroča s pomočjo svojih ustnih virov, še podrobneje

pa na osnovi zadevne šolske raziskovalne naloge. Omenjena družba je dobro delovala skoraj vse do konca kraljevine, ko sta šentiljsko mladino bolj pritegnila dekliški in fantovski odsek orlovske katoliške športne organizacije.

Sledi sklop o zgodovini gospodarstva na 55 straneh. Tu je urednik Jože Potočnik na začetek postavil razpravi Alojza Krivograda. Prva nosi naslov *O dokumentih mislinjske železarne*, ki so še iz Zoisovih časov in so povzeti na osnovi izredno bogate arhivske najdbe, pisane kar v osmih jezikih in z enim pismom celo v slovenščini. Druga je izjemno natančno dokumentirana razprava *Ogljarji in vozniki oglja pri mislinjski železarni leta 1797*, v kateri izstopa ugotovitev, da so v Mislinji uporabljali izvirno količinsko mero mislinjski škač; držal je celih 492 litrov oglja. Zanimiv je prav tako Krivogradov *Seznam voznikov*, v katerem je iz istega leta (1797) 58 priimkov; med domačimi vozniki so npr. bili Kotnik, Kresnik, Pačnik, Robnik in Smolar. Obe razpravi sta bili objavljene že v *Koroških zbornikih I–IV*, ki jih je Krivograd vzorno urejal in v precejšnji meri sam pisal za koroško zgodovinsko društvo v desetletju od 1995 do 2005.

Jože Potočnik jima je dodal svoj *Prispevek k zgodovini mislinjske železarne* skupaj s številnimi pripadajočimi *Viri*, Marija Koprivnikar pa članek *Steklarne*, saj naj bi bila po ugotovitvah Franca Minoržka med 16 pohorskih tudi mislinjska. No, tu je treba vedeti, da je to bil Franc Minařik s svojo knjigo *Pohorske steklarne*; avtor je tudi sicer dobro znani mariborski strokovni pisatelj in kulturnik. Iz sestavka Koprivnikarjeve pa vendarle razberemo vrsto zanimivih podatkov in celo štiri recepte za izdelovanje stekla.

Naslednja gospodarska prispevka spet objavlja vsestranska mislinjska domačinka Leopoldina Bezlaj. Najprej *Mislinjsko Pohorje v preteklosti*, povzetega iz nemške objave v letu 1882, drugi pa je *Lesna industrija in prometne poti skozi čas*, v katerem se avtorica opira na zadevni prispevek Jožeta Potočnika v Zborniku Slovenj Gradec in Mislinjska dolina, ne da bi navedla naslov prispevka in v katerem od obeh že navedenih slovenjegraških zbornikov je bil objavljen. Naj tu pripišem, da gre za temeljno Potočnikovo razpravo *Prispevek k zgodovini železarne v Mislinji* iz II. zbornika (1999). V besedilu Bezlajeve razberemo, da se njegov delež nanaša zlasti na gozdno lastništvo najpomembnejše mislinjske družine Pergerjev. V devetstranskem gradivu pa je obravnavala še marsikaj dobrodošlega, recimo lesno industrijo in gozdarstvo do leta 1992, železnico skozi vso njeno zgodovino od 1894 do 1969, ceste, pošto, vodovod in varstvo okolja pa tako rekoč do sedanjosti. Celotno njeno besedilo bogatijo številni zgodovinski in novodobni posnetki.

Med najpomembnejšimi je tudi razprava na 20 straneh Milana Tretjaka *Gozdarstvo v povojnem času*. Naslov je dejansko nekako skromen, saj avtorjev začetek sega celo v 12. stoletje v čas prve cerkvene kolo-

nizacije gozdov. Iz leta 1515 navaja zahtevo puntarskih kmetov na taboru v podpohorskih Konjicah po vrnitvi izgubljene pravice do gozdov. Kot ugodno se je po njegovih ugotovitvah po letu 1945 izkazalo celo poddržavljeno Pergerjevo lastništvo skoraj 2700 hektarjev gozdov, ker je uvajal smotrno gospodarjenje z gozdnim bogastvom, ki pa sta ga prleški socialistični frontni brigadi z lastnimi vpregami morali prazniti na golosek. Temu se je pridružila še obvezna oddaja lesa iz kmečkih gozdov, oboje pač zaradi velikih potreb za poosvoboditveno obnovo in izgradnjo domovine. To je trajalo skoraj do leta 1953, torej do ustanovitve koroškega gozdnega gospodarstva v Slovenj Gradcu. Z njim so prišli mladi visokošolsko izobraženi gozdarski inženirji z boljšim odnosom do dela v gozdovih, med njimi Dušan Mlinšek, ki je kot slovenski strokovnjak in univerzitetni profesor postal evropsko in svetovno uveljavljeni gozdarski izvedenec. Za mislinjsko gozdno enoto je izdelal desetletni gospodarski načrt z lastnimi drevesnicami; z obojim se je pričela pomembna preobrazba skoraj izključno smrekovih gozdov v kakovostnejše bolj mešane, torej tudi s koristnejšimi sestoji listavcev. Prav mislinjski gozdovi so glede tega postali vzorčni in kmalu so se pričeli strokovni obiski od vsepovsod, celo z Japonske. Leta 1985 je Dušan Mlinšek poskrbel, da je tudi tukaj potekal del svetovnega gozdarskega kongresa, ki ga je sicer organiziral v Ljubljani. Tretjakova študija je odlično opremljena z ustrezno strokovno slikavo in zemljevidi ter s statističnimi preglednicami.

K temu je manjšo dodatno osvetlitev z naslovom *Dobri gospodarji mislinjskih gozdov* prispeval Ivan Lekše. Omenja zlasti obisk Arturja Pergerja, vnuka nekdanjega lastnika; bil je več kot zadovoljen s tem, kako dobro v Sloveniji skrbimo za varstvo narave. Eno sliko je Lekše podpisal *Znamenita Mravljakova smreka*; videti je veličastna, a zlahka je ne bomo našli, saj ni napisal, kje raste.

Mirko Tovšak nas po temeljitem zgodovinskem uvodu s prispevkom *Kmetijstvo in hranilništvo* vodi v kmečko denarniško samopomoč, s katero so se kmetje ob podpori nastajajočih slovenskih hranilnic izogibali oderuškim nemškim denarnim ustanovam tudi po zaslugi Blaža Tovšaka, soustanovitelja šentiljske hranilnice v letu 1900. Pomembno vlogo je pri tem imelo zasebno zadružništvo. Kot njegova naslednica je leta 2001 nastala enotna denarna družba, ki še vedno združuje več kot tisoč koroških kmetov.

Gospodarski sklop zaključuje prispevek Leopolda Prevolnika *Elektrifikacija v občini*, ki jo je z lastno elektrarno pričel leta 1899 Artur Perger, torej še štiri leta prej, kot je elektriko dobilo mesto Slovenj Gradec. Od leta 1939 do 2007 pa so na reki Mislinji in okoljskih vodotokih zgradili kar 15 malih vodnih elektrarn. Drugi članek v tem sklopu je *Obrtna dejavnost*, ki jo z osvetlitvijo mislinjske male domače obrti, zlasti krojaštva in šiviljstva ter lesar-

stva pa tudi mlinov, obeh pekarn, trgovine, gostinstva in kovačij na kratko obdela Miroslav Kralj.

Tilka Prevolnik nas s prispevkom *Zdravstvo skozi čas* vrača na področje družbenih dejavnosti. Celotno ob razvoju železarstva s kolikor toliko plačanim delom je bilo med prebivalstvom v slabih bivalnih in prehrabnih razmerah veliko bolezn. Najstarejša zdravstvena pomoč je bilo babištvo. Od leta 1705 je slovenjgraška lekarna z zdravili oskrbovala vso Mislinjsko dolino. Leta 1768 je v Mislinji med neko epidemijo kot prvi v kraju deloval graški zdravnik. Prav posebno nas preseneča, da je lastnik železarne Ziga Zois, sicer vodilni slovenski razsvetljenec, predvsem za svoje delavce tu že leta 1770 zgradil preprosto bolnišnico z nekaj posteljami in lekarno ter z bivališčem za zdravilca. Do leta 1877 so v kraju po več desetletij zdravili posamezni graški okrajni zdravniki; od takrat so to prevzemali zdravniki iz Slovenj Gradca. Še zdaj je v dobrem spominu ljudi zlasti zdravnik Vinko Železnikar. Med narodno osvobodilno borbo so se ljudje zatekali k partizanskim zdravnikom na Pohorju. Po osvoboditvi je bil enako priljubljen zdravnik Stanko Stoporko, ki je v Mislinji deloval od leta 1958 do 1994 in bistveno pripomogel, da so v kraju z novo zdravstveno postajo pridobili primerne delovne prostore. Prevolnikova zaključuje z razdelkom *Prva pomoč v občini Mislinja* z znamenito delovno skupino, ki že vrsto let osvaja vodilna mesta na zadevnih državnih tekmovanjih in strokovnih srečanjih.

Vračamo se v splošno zgodovino. S prispevkom *Občina Mislinja med svetovnima vojnama (1918–41)* Marjan Kos najprej opisuje vzdušje med I. svetovno vojno, ko je ljudstvo že odločno podpiralo Koroščevo jugoslovansko majniško deklaracijo. Konec oktobra 1918 v Šentilju ustanovijo narodni odbor z načelnikom Konradom Iršičem. Takrat raste zaskrbljenost zaradi slovenske Koroške, maja 1919 pa Nemci celo zasedejo Mislinjsko dolino do Šmartna. Še iste pomladi jih je jugoslovanska vojska pognala nazaj daleč na sever. Avtor podrobneje prikaže sočasno politično zavest, ki se proti koncu kraljevine čedalje bolj deli na levo in desno usmeritev, na kar bistveno vplivata revolucionar Rado Iršič in poznejši borec pohorskega bataljona Zdravko Čebular. Hkrati je to bilo obdobje izredne društvene dejavnosti, saj v Mislinji bolj ali manj vzporedno uspešno delujejo bralno, dramsko, Ciril-Metodovo, gasilsko, lovsko, mladinsko, sadjarsko, čebelarsko, vrtnarsko, športno in društvo Rdečega križa; vsa so živahno delovala tudi na številnih prireditvah.

Z izhodiščnim letom 1941 Kosovo poročanje nadaljuje Jože Potočnik v prispevku *Narodno osvobodilni odpor*; pričinja ga z razdelkom II. svetovna vojna 1941–45. Na znani sliki s pohoda XIV. divizije čez Paški Kozjak, v sredini katere je borec in vodja kulturniške skupine pesnik Kajuh, tudi bralca stisne mraz, ki je divizijo pestil v najhujši zimi tega obdobja,

februarja 1944. V ostrem spopadu v Mislinjskem jarku junija 1944 so Nemci doživeli hud poraz. Partizansko borbena zavest je podpiralo tudi zavezniško letalstvo z dovažanjem pomoči. Še po nemški vdaji je 13. maja 1945 prišlo do silovite bitke med partizani in ustaši pri Doliču. Kako je partizane pomagal oskrbovati šentiljski mlin, zvemo iz pričevanja lastnice Milice Jaš. Pri tem so bili požrtvovalni še številni drugi krajani. V sklepnem razdelku *Vojna za Slovenijo 1991* med drugim beremo, da je na Koroškem v njej sodelovalo preko 3000 ljudi. Vključeno je poročilo komandanta območnega štaba teritorialne obrambe Viktorja Jeromla o tem, da je v junijskih obmejnih bojih delovala tudi mislinjska četa.

Zgodovinski sklop na kratko končuje Irena Šešelj s prispevkom *Zgodovina šolstva*. Takoj pod naslovom nam pojasnjuje, da gre za povzetke iz edinega vira – zbornika *170 let šolstva v Mislinji*. Ta naslov ni povsem točen, saj knjiga vsebuje tudi nekdanje samostojne šole in sedanje mislinjske podružnice Dolič, Završe, Paški Kozjak (do leta 2009) in Mislinjski jarek (do 1972). Nenavadno je, da se avtorica dosledno izogne imenom za posamezno šolo zaslužnih učiteljev in ravnateljev.

Ne le jezikoslovci, temveč večina drugih se bo rada seznanila s prispevkom *Mislinjski govor*; napisala ga je Zinka Zorko, naša Korošica z obrobja Kobanskega, visokošolska učiteljica, vodilna narečjeslovka in ena od petih sedanjih članic Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Naslovni govor opredeli kot vmesnega med koroško in štajersko narečno skupino, iz katere se je izoblikoval. Na začetku zelo natančno prikaže pretekli in sedanji oris Mislinje, v sklepnem povzetku pa obravnava jezikoslovne značilnosti. V razdelku *Narečno besedje* 'prevaja' npr. tudi naslednje besede: barčlan = bršljan, evanka = porodna babica, finkslukna = zaspalec, fižolika = ženski spolni organ, platič = suho sadje, štalek = kovani predmet, zakumron = zaostal v rasti, zotlar = sedlar, žegn paj = blagoslov.

Pred nami so še tri sestavine prvega dela naše knjige. Prvi so Leopoldine Bezlajve *Moji spomini na praznovanja, običaje in šege*. Razporedila jih je koledarsko in jih torej pričinja z novim letom ter končuje z božičnim časom. Virov ne navaja, kar pomeni, da se opira na lastno, gotovo zelo natančno poznavanje snovi. Povsem prepričljivo tudi napiše, da je na silvestrovo po domovih še ohranjen običaj vlivanja svinca, iz česar se napoveduje prihodnost. Posebnost so priložnostni spevi, a pri njih največkrat ni razvidno, koliko jih je dejansko mislinjskih. Zelo na kratko je tu opisano florjanovo, kot da v Mislinji ne poznajo fantovskega pevskega obhoda s prepevanjem Florijanove gasilske prigodnice s plačilom za odzejo in lakoto. Vsebinska dragocenost je sklepni del z besedili in notnimi zapisi Miklavževe družine, za katero žal ne zvemo, kje je doma.

Prispevek *Knjižnica Mislinja*, sedaj je enota slo-

venjegraške knjižnice Ksaverja Meška, objavlja ravnateljica slednje Alenka Walzl Prodnik. Leta 1955 je na mislinjskem območju delovalo sedem vaških knjižnic. Povsod so bile njihove predhodnice učiteljski del šolskih knjižnic, ki so knjige izposojale tudi odraslim, dokler krajevnih knjižnic še ni bilo. Med vojno je bila njihova skupna usoda prostaško okupatorjevo uničevanje tega slovenskega kulturnega bogastva razen v primerih, ko jih je ljudem uspelo spraviti na varno. Knjižnica Mislinja je sodobne prostore dobila v letu 2000 in s tem končno dovolj prostora za širitev. Leta 2010 šteje že okrog 14.000 knjižničarskih enot. Najdalje jo je vodil Oto Vončina.

Darja Hribernik, strokovna sodelavka mislinjske knjižnice, je za naš zbornik napisala prispevek *Ljubiteljski pisci v občini Mislinja*. S kratko spremno besedo in s po eno njihovo pesmijo ali krajšim prozним sestavkom jih predstavlja 13; med njimi močno prevladujejo pesniki, saj jih je kar deset. Večini je uspelo ustvariti in objaviti že kar obširen seznam stvaritev, poleg tega so splošno uveljavljeni kulturni delavci. Vseh ne morem omeniti in izbral sem le tri: Marijano Vončina zaradi objavljanja v reviji *Odsevanja*, Andreja Šertela in Stanko Lušnic A. pa zaradi njihovih samostojnih literarnih večerov.

Na kratko prehajamo k drugemu delu zbornika, naslovljenim *Društva in organizacije v občini Mislinja*. Iz dosedanje vsebine vsaj nekaj vemo tudi že o tem in le čudimo se, kako obsežne in mnogovrstne so njihove dejavnosti. Kazalo nam jih našteje nič manj kot 46. Uvodni prispevek *Ustanovitve Zveze združenj borcev NOV Slovenije* je nekakšna premostitev med obema deloma, če celo bolj ne spada v prvi del knjige, pripada pa Jožetu Tretjaku – toliko bolj, ker je borce vodil zavidljivih 35 let. Zapiše, da je bila občinska organizacija ustanovljena leta 1952 in ob koncu zatrjuje, da ta zveza še vedno opravlja pomembne naloge, saj nastopa proti tistim, ki hočejo pisati zgodovino partizanske osvobodilne borbe na novo skozi neka potvorjena izhodišča.

Prispevek *Kulturni in športni utrip skozi čas* je pripravila Marija Koprivnikar. Deli ga v poglavja *Liberalno usmerjen Šentlenart – Sokoli*, *Delovanje katoliških Orlov v Šentilju*, *Gledališka in Kulturna dejavnost v Mislinji*. Zlasti gledališčniki so bili izredno delovni, čeprav lastnih iger niso imeli, kot so si jih npr. večinoma pisali sami v sosednjem Šmartnu. Sedaj so drugi časi in nekdanje dejavnosti imajo drugačne oblike, tako da družabnost in družbenost po svoje še živita.

Naslednji je prispevek Petra Tovšaka *Kulturno društvo Mislinja*, ki nas vodi skozi društveno zgodovino po časovnih sklopih 1918–41, 1945–88 ter po letu 1988. Obsega 11 strani, kar mu omogoča poznavalsko poglobljen pristop k pisanju; popestril ga je z lepim slikovnim gradivom, ponekod sicer s preskromno dokumentiranimi slikami, saj bodo tudi prihodnji rodovi želeli vedeti, kdo vse je na njih.

Sklepni del je namenjen mladinskemu pevskeму zboru Fidelis.

Druga društva, za katera dodatne podatke navajamo v oklepajih, delujejo v naslednjih krajih: Dolič (Sašo Kure in Ivanka Šošter ter Stana Lušnic A. za kulturne dejavnosti in gasilstvo), Graška gora (Drago Plazl, piše tudi o mislinjskem pevskeму društvu), Oktet Mislinja, oboje vodi odlični pevovodja Tone Gašper (Janez Pušnik), Paški Kozjak (Bojan Borovnik), Završe (odbor). Društvo upokojencev in društvo invalidov sta v Mislinji (Franc Gašper, Jernej Stvarnik). Mirko Tovšak objavlja podrobno *Zgodovino planinskega društva Mislinja* in na enak način Leopoldina Bezljaj še *Turistično društvo Mislinja*. *Rdeči križ Mislinja* obravnavata Anka Matvoz in Marjan Križaj, v drugih krajih pa Natalija Potočnik, Jožica Štimnikar. Prostovoljna gasilska društva so v Mislinji (Rudi Krebl), Dovžah (Marija Koprivnikar) in v Doliču (Aleš Rakovnik).

Največ je športnih društev; uvod jim je pod naslovom *Športno rekreativno društvo Mislinja* (ustanovljeno že 12. avgusta 1945, istega dne tudi v Doliču) napisal Jože Potočnik, ki navaja tudi predsednike in sekcije tega društva. Športno rekreativna društva so še v Doliču (Nika Lušnic), na Kozjaku (Miran Borovnik) in v Stražah (Miran Ramšak).

Naslednja športna združenja z lastnimi prispevki so: Odbojarski klub Mislinja in takšen ženski klub (oboje Urban Oder), Karate in Judo klub Mislinja (Drago Felle, Bernarda Pruš), Smučarski klub Smuk Mislinja (Stanislav Mencinger, Viktor Robnik), Smučarsko skakalni klub Mislinja – ob eni najlepših skakalnic v Sloveniji je tu gotovo najpomembnejši (Ivan Naveršnik), Strelsko društvo Možnar Mislinja (Jernej Zaveršnik), in Strelsko društvo Dolič (Franci Vovk), Taborniki (Marija Koprivnikar), Rod Mrzli studenec Mislinja (Milan Zupanc Kunta), Lovski družini Mislinja in Dolič (Bogdan Koprivnikar, Štefan Podjaveršek), Plesna šola Devžej (Aleš Pušnik), Koroško – Šaleški jamarski klub 'Speleos – Siga' (Rajko Bračič), Kinološko društvo Mislinja – Dolič (Franc Kure).

Naj napišem še kakšno sklepno pripombo. Dati na svetlo izjemnih štiristo strani obsežno barvno knjigo je velik podvig, natisnjeno tako lepo in s tolikšno barvno poslikavo še toliko večji. Njen tehnični urednik je izkušeni Blaž Prapotnik in o tem pričajo vse strani naše knjige. Po svoje je gotovo imela težko delo še Andreja Martinc, ker velja pravilo, da morajo lektorji tako kot uredniki knjigo temeljito prebrati vsaj dvakrat in jo marsikje izpopolniti. Vsaj kar se lektoriranja tiče, moram dvomiti, da je takšno drugo branje tokrat dovolj uspelo. V vsakem primeru pa mislinjski občini čestitam za takšen velik kulturni spomenik, kot si ga je že postavila s tem zbornikom in naj ji bo v spodbudo za še kakšen nadaljnji knjižni dosežek.

Franček Lasbaher